

SAŽETCI

FRA DIDAK BUNTIĆ I HRVATSKA POLITIKA U BIH:
U prigodi 100. obljetnice austro-ugarske aneksije

U prigodi stote obljetnice aneksije Bosne i Hercegovine (BiH), autor analizira ulogu hercegovačkih franjevacu, osobito fra Didaka Buntića, u Hrvatskoj narodnoj zajednici (HNZ). Hrvatska narodna zajednica (1906.) bila je zajednički projekt svih rodoljubivih snaga u BiH – biskupijskog svećenstva, franjevacu i svjetovnjaka – u iznimno teškim političkim okolnostima. Politička poruka Zajednice, sadržana u prve tri točke njezinih Pravila, bila je jasna: BiH je hrvatska zemlja, njezini stanovnici prirodno teže ujedinjenju s kraljevinom Hrvatskom, što znači i s Habsburškom Monarhijom, te tamošnji su muslimani “neprijeporni Hrvati”, koji će se, zbog posebnih okolnosti, ‘samostalno organizirati’.

No taj organiziran istup Hrvata u BiH ne može se razumjeti bez uzimanja u obzir namjere Monarhije da anektira BiH te sukobljenih monarhijskih i inih interesa u samoj BiH, politike “novoga kursa” u Dalmaciji, dolaska na vlast Hrvatsko-srpske koalicije (HSK) u (banskoj) Hrvatskoj i sličnih krupnih ili manje krupnih pojedinosti.

Uzimanje u obzir tih političkih okolnosti potrebno je i za razumijevanje odnosa unutar samoga HNZ-a, osobito između nadbiskupa Stadlera i franjevacu. Naime, u trenutku osnutka HNZ-a Stadler i franjevci potpuno su suglasni glede političke budućnosti BiH te uzroke neslaganja i razdioba treba tražiti u vanjskim utjecajima. Važan čimbenik takva razvoja bila je ideologija “novoga kursa” i dolaska na vlast Hrvatsko-srpske koalicije u banskoj Hrvatskoj. Zbog savezništva s hrvatskim Srbima, Koalicija nije mogla podržati antagonizme između Hrvata i Srba u Bosni i Hercegovini niti ideju da bi se ta zemlja priključila Hrvatskoj. Umjesto toga, Koalicija je zagovarala samostalnost BiH, što je bila i politika Srba u njoj. Velik dio franjevacu priklonio se politici HSK-a i tako se još više odalečio od nadbiskupa Stadlera.

Iz korespondencije između Ise Kršnjavoga te fra Didaka Buntića i fra Ilije Lekića vidi se kako su franjevci u BiH opravdavali svoju političku orijentaciju te zbog čega Kršnjavi nije odobravao takvu politiku.

U radu se sažeto ukazuje na teške društveno-političke prilike u Bosni i Hercegovini kroz posljednja desetljeća života pod turskom vlašću. Hrvati, kao katolici, sve su nade u XIX. st. usredotočili prema katoličkomu Beču očekujući da im odatle dođu bolji dani, tim više što se Austrija počela zauzimati kod turske vlasti za poboljšanje života i političko-vjerskih prava nakon 1838., što je pomagala katoličko školstvo nakon 1852., čime je stekla velike simpatije. Stoga su Hrvati držali Habsburšku Monarhiju, tj. Austro-Ugarsku, od 1867. svojevrsnom političkom zaštitnicom te su s oduševljenjem dočekali 1878. dolazak austro-ugarske vlasti. Nastupom austro-ugarske vlasti u BiH provodi se politika viših državnih interesa: potiru se hrvatski nacionalni osjećaji, zabranjuje se naziv hrvatskoga jezika, zabranjuju se hrvatska nacionalna obilježja, stvara se bosanska nacija, u kojoj su i Hrvati trebali izgubiti svoju hrvatsku nacionalnost. Potiranje hrvatskog identiteta prouzročilo je razočaranje hrvatskog naroda. Hrvati su mnogo očekivali od austro-ugarske vlasti, stoga je i njihovo razočaranje bilo veliko.

Našavši se nakon završetka Prvoga svjetskog rata (1918.) u novoj državnoj tvorevini – Kraljevstvu Srba, Hrvata i Slovenaca – Hrvati katoličke vjeroispovijesti u Bosni i Hercegovini bili su prisiljeni stvoriti nove političke stranke da bi zaštitili svoje nacionalne, vjerske i gospodarske interese. U početku je dio njihova političkoga vodstva težio stvaranju jedne stranke koja bi okupljala sve Hrvate. Ta je stranka trebala imati oslonac u političkim strukturama sa sjedištem u Zagrebu. Ta “zagrebačka orijentacija” zagovarala je povezivanje svih hrvatskih političkih snaga prije nego što bi se tražilo suradnju s političkim organizacijama Slovenaca i Srba. Hrvatski katolički seniorat, koji je bio vodeća organizacija Hrvatskoga katoličkog pokreta, zastupao je “ljubljsku orijentaciju”. Naime, hrvatski su seniori planirali, zajedno s vodstvom Slovenske pučke (ljudske) stranke (SP/L/S), osnovati jedinstvenu Jugoslavensku pučku stranku (JPS) koja bi djelovala na cijelom teritoriju tadašnje države. Neuspjeh oko stvaranja JPS-a doveo je do

osnivanja autonomnih organizacija jedinstvene Hrvatske pučke stranke (HPS) za Bosnu i za Hercegovinu (1919.), koje su imale zajedničko "vrhovno vodstvo" u Zagrebu, s HPS-om za Hrvatsku i Slavoniju te Dalmaciju. Nesuglasice između "zagrebačke" i "ljubljske" orijentacije bile su, unatoč gotovo identičnom političkom programu, toliko velike da su provincijali bosanskih i hercegovačkih franjevaca držali nužnim izložiti svoj ugled da bi došlo do stvaranja jedinstvenoga političkog fronta katoličkih Hrvata. Ali umjesto pomirenja došlo je do stvaranja Hrvatske težačke stranke (HTS), koja je bila podružnica Hrvatske zajednice. Obje su političke stranke željele u svojim redovima imati fra Didaka Buntića. Iako se nevoljko upustio u stranačku politiku, fra Buntić se najprije odlučio za Hrvatsku težačku, a potom za Hrvatsku pučku stranku. Njegovo je stranačko svrstavanje u znatnoj mjeri odredilo sudbinu obiju stranaka na hercegovačkoj političkoj pozornici. Gledajući općenito, bosanski su se franjevci opredijelili za HTS, a hercegovački za HPS. Obje su stranke doživjele svoj politički vrhunac na izborima za Ustavotvornu skupštinu Kraljevstva SHS (1920.).

Ivan MARKEŠIĆ
VJERSKE I CRKVENE PRILIKE U
BOSNI I HERCEGOVINI NAKON I. SVJETSKOG RATA

Nakon završetka I. svjetskog rata politička karta Europe se promijenila. Te su se promjene posebno odnosile na područje južne Europe, s kojeg su nestala četiri carstva: njemačko, rusko, austrijsko i osmanlijsko, od kojih su posljednja dva – Osmansko Carstvo (1463.–1878.) i Austro-Ugarska Monarhija (1878.–1918.) u bitnome nekoliko stoljeća određivali životnu zbilju Bosne i Hercegovine i njezinih građana, kao i djelovanje vjerskih institucija kojima su ti građani pripadali. Značajno se nakon 1918. – nakon uspostave novih državnih zajednica, u novonastalim političkim prilikama – mijenjaju uloga i značenje pojedinih religijskih zajednica, kao i njihovih predstavnika.

Autor u ovome radu daje najprije kraći pregled vjerskih prilika u Bosni i Hercegovini krajem otomanske vladavine (1878.) i tijekom trajanja austro-ugarske okupacije (1878.–1918.), s posebnim osvrtom na pokušaje austro-ugarskih političkih i vojnih predstavnika da preko vjerskih zajednica izvrše politički utjecaj na bosansko-hercegovačke građane, odnosno da vjerske zajednice izvrše legitimaciju okupacijske vlasti. Potom opisuje i brojčanim podacima tabelarno pokazuje demografsku i socioreligijsku sliku Bosne i Hercegovine u razdoblju od početka austro-ugarske vlasti do početka tridesetih godina XX. sto-

ljeća. Nakon toga se osvrće na specifične oblike vjerskog (crkvenog) organiziranja te vjerskog i političkog djelovanja pojedinih vjerskih zajednica u BiH u razdoblju nakon stvaranja Države SHS, a potom Kraljevine SHS. Posebnu pozornost posvećuje stavovima triju povijesnih vjerskih zajednica prema novoformiranim državnim zajednicama.

Jakov PEHAR

POLJOPRIVREDA HERCEGOVINE U VRIJEME FRA DIDAKA BUNTIĆA

Koncem 19. stoljeća i početkom 20. stoljeća djeluje na području Hercegovine i šire njezin duhovni vođa, prosvjetitelj i narodni tribun, otac Hercegovine, fra Didak Buntić. Ima izvanredan osjećaj i smisao za čovjeka-težaka, osniva škole, crkve, gradi ceste i pošte, a poseban mu je i smisao za gospodarstvo, a u tome osobito poljoprivreda kao temeljna djelatnost čovjekovog opstanka. On djeluje aktivno izvan kruga svojih duhovnih obveza i prvi osniva Udrugu seljaka te kao životno pitanje postavlja pitanje duhana, njegova otkupa i cijene. I ne samo duhana kao pogodne kulture za hercegovački krš, on poučava seljake-težake i čak kako kalemiti divlje biljke, nabavlja sadnice (kao što su to jabuka, smokva, trešnja, orah, vinova loza, šljiva) i dr. i dijeli ih narodu.

Blagoslovljena i plodna Hercegovina, zapostavljena i eksploatirana od tuđinskih vlasti, nije bila zapravo siromašna. Fra Didak unapređuje stočarstvo, pčelarstvo i uviđa potrebu pošumljivanja goleti kao i melioracije polja: Bekijskog, Mostarskog blata i Buškog blata. On uporno i svestrano upućuje svoj puk na potrebe rada i kaže "*Tko ne čuva svoje njive, znoji se na tuđoj*". U njegovoj osobi zrači prosvjetiteljski duh, pravda i pravo naroda. Kao *Leonida* a poput *Mojsija* spašava siromašne od gladi i svojim osobnim primjerom pokazuje širinu duha, ljudske vrline, upornost i ljubav prema rodnom kraju koji želi pretvoriti u pravi *Misir*. On doista zaslužuje riječ *Ecce homo!*

Andelko VRSALJKO

FRA DIDAKOVO POIMANJE EKOLOŠKO-BIOLOŠKOG BOGATSTVA HERCEGOVINE: PJESMA U PROZI

Životni opstanak na tlu Hercegovine umnogome je ovisio o plodnoj krškoj zemlji odjenutoj zelenilom, maronom rukom vrijednih neimara, posebice vizionara kao što je fra Didak Buntić. Vrednujući ekološko bogatstvo podneblja Hercegovine, promiče širenje duhana, vinove loze, voćarstva i stočarstva, kao temeljnih bioloških i životnih

odrednica opstanka brojnog pučanstva na tim prostorima. Providnosno i mudro govori i zalaže se za isušivanje i reguliranje polja kao temeljne pretpostavke razvoja poljodjelstva, educira težake o cijepljenju voćaka i vinove loze, podiže voćne rasadnike te čini sve kako bi se svijet osvijestio, prenuo i otresao stare indolencije. Nadalje, u svjetlu današnjih globalnih promjena klime, uz ozelenjivanje kultiviranim biljem, on potiče pošumljivanje krša te proročanski govori "gola majka ne privlači sebi oblaka". Biološki potencijal pojedinih kultura, očuvan i njegovan, danas čini prepoznatljivo ime u Hercegovini i svijetu. Poimanje ekološko-biološkog bogatstva Hercegovine u vremenu življenja fra Didaka Buntića svojevrsna je vizijska i providnosna luč koja svakim danom biva svjetlija, jača i značajnija.

Krešimir BUŠIĆ

DOTICAJI HERCEGOVAČKIH FRANJEVACA S
BAČKIM HRVATIMA, OD FRA DIDAKA BUNTIĆA DO
FRA DOMINIKA MANDIĆA TE BOSANSKOG FRANJEVCA I
MOSTARSKO-DUVANJSKOG BISKUPA FRA ALOJZIJA MIŠIĆA

Na temelju izvorne arhivske građe te starije i novije stručne i znanstvene literature autor u radu analizira procese nacionalne integracije unutar hrvatskoga građanskoga društva prve polovine 20. stoljeća. Posebice se osvrće na procese koji su se zbivali unutar autohtone hrvatske zajednice bačkih Hrvata-Bunjevaca, od osnutka Kraljevine SHS do raspada Kraljevine Jugoslavije 1918.–1941. godine. U tom se razdoblju unutar Hrvatskoga katoličkog pokreta i Katoličke akcije u Bačkoj među pripadnicima navedene hrvatske etničke zajednice razvija snažna veza i svijest o zajedničkoj zemlji doseljenja i identiteta s hercegovačkim Hrvatima te se na razini kulturnih, društvenih i političkih organizacija stvaraju kontakti i kulturna razmjena između navedenih hrvatskih krajeva, a radi pružanja otpora velikosrpskoj hegemonističkoj politici. U tom pogledu značajan je doprinos hercegovačkih franjevaca, koji su održavali stalne kontakte i razvijali dobru suradnju sa crkvenim, političkim i kulturnim prvacima bačkih Hrvata-Bunjevaca u međuratnom razdoblju, a o tome svjedoče i brojni sačuvani spomeni na posjete hercegovačkih franjevaca Subotici, od prvih kontakata fra Didaka Buntića do veličanstvene proslave 250. godišnjice dolaska Bunjevaca iz Hercegovine i Dalmacije u Bačku 1936. godine. Upravo su na toj veličanstvenoj manifestaciji središnje mjesto kao počasni gosti zauzeli mostarski biskup fra Alojzije Mišić odnosno fra Dominik Mandić.

Vlado PULJIZ
PRILIKE U HERCEGOVINI I SPAŠAVANJE
GLADNE DJECE U PRVOM SVJETSKOM RATU

U prvom dijelu ovog rada bavimo se širim europskim kontekstom koji je utjecao na prilike u Hercegovini u 19. stoljeću i uoči Prvoga svjetskoga rata. U odnosu na razvojnu jezgru koja se konstituirala u Zapadnoj Europi, naši su krajevi, a tako i Hercegovina, tada bili na europskoj razvojnoj periferiji.

U drugom dijelu raspravljamo o prilikama u Hercegovini. Za turske vladavine život u Hercegovini odvijao se unutar zaostalog, raspadajućeg istočnog imperija. Nakon uključivanja Bosne i Hercegovine u Austro-Ugarsku Monarhiju 1878. godine stanje se donekle mijenja, a obilježeno je zakašnjelom modernizacijom unutar srednjoeuropskog carstva, koje su zahvatili dezintegracijski procesi.

U trećem dijelu riječ je o uzrocima gladi koja je harala Hercegovinom. Osim općih prilika, uzroci su gladi u zaostaloj gospodarskoj strukturi, nepovoljnim prirodnim uvjetima, nedostatnim resursima za egzistenciju stanovništva. Iz takvih uvjeta proistekla je potreba hercegovačkog čovjeka za stalnim traganjem za dodatnom zaradom te iseljivanjem.

U četvrtom dijelu raspravlja se o katastrofalnim gospodarskim i socijalnim prilikama koje su dovele do gladi u Hercegovini u godinama Prvoga svjetskoga rata. Glad je nametnula potrebu hitnog spašavanja, ponajprije hercegovačke djece te njihova preseljivanja u bogatije sjeverne hrvatske krajeve.

U petom dijelu riječ je samoj akciji spašavanja djece 1917. i 1918. godine, u kojoj su fra Didak Buntić i hercegovački franjevci imali središnju ulogu. Također, u tome je bio bitan doprinos humanitarnih organizacija iz Hrvatske, posebno Središnjeg odbora za zbrinjavanje obitelji vojnika palih u ratu i njihove siročadi. Tako se u Prvome svjetskom ratu razvila u nas do tada neviđena manifestacija ljudske solidarnosti u spašavanju hercegovačke djece, koja je ostavila dubok trag u kolektivnoj svijesti hercegovačkih ljudi.

Autori ovoga rada usmjereni su na istraživanje posljedica velike i neponovljive socijalne intervencije fra Didaka Buntića – spašavanje života mnoštva hercegovačke djece tijekom I. svjetskog rata. Predmet istraživanja jest daljnji životni put te djece nakon dolaska u novu socijalnu sredinu. S obzirom na dulji vremenski odmak od tih događaja, kao izvor podataka korištena je dostupna dokumentacija u župnim i matičnim uredima pojedinih mjesta u Hercegovini te Slavoniji i Baranji, novinski članci, osobne isprave i dokumenti. No, najvjerodostojniji i najznačajniji podaci dobiveni su izravnim razgovorima s članovima obitelji, prije svega s njihovom djecom, braćom, sestrama, unucima i drugima. Na temelju opisa nekolicine slučajeva, kako onih koji su trajno ostali u svojim novim životnim sredinama tako onih koji su se nakon prestanka pogibelji od gladi vratili svojim obiteljima u Hercegovinu, autori su pokušali analizirati višestruke posljedice ove velike socijalne intervencije u našoj bližoj povijesti, koja je u svom planiranju i svim fazama provedbe poštivala etička načela i ljudska prava svih sudionika. Upravo zbog toga fra Didak Buntić i njegovi suradnici u ovom djelu zaslužuju mjesto u proučavanju metodologije socijalnog rada te srodnih i pomažućih profesija.

Hrvoje MALČIĆ
Mislav GABELICA
SPAŠAVANJE GLADNE DJECE IZ
BOSNE I HERCEGOVINE U VRIJEME PRVOG SVJETSKOG RATA

Početak Prvog svjetskog rata Austro-Ugarska je Monarhija s tržišnog prešla na ratno gospodarstvo. U zemlji je uveden obavezan otkup te daljnja distribucija poljoprivrednih proizvoda po normiranim cijenama. Za to su bili zaduženi aprovizijski odbori pri državnim i pokrajinskim vladama, koji su određivali i dnevnu, odnosno mjesečnu količinu pojedinih namirnica na koju je stanovnik imao pravo, što je ovisilo o trenutačnoj količini namirnica u određenoj pokrajini, odnosno državi. Ovim se mjerama nastojala racionalizirati potrošnja hrane, budući da su se Centralne sile nalazile u gospodarskoj blokadi država Antante. Kako je odmicao Prvi svjetski rat, u Austro-Ugarskoj Monarhiji počelo je nedostajati hrane, a zemlja se našla na rubu humanitarne katastrofe. Gladju je osobito pogođen austrijski dio države, koji je do rata bio

orijentiran na industrijsku proizvodnju, te Bosna i Hercegovina. U ugarskom dijelu države, orijentiranom na poljoprivrednu proizvodnju, gladi nije bilo. U srpnju 1917. godine socijalne institucije banske Hrvatske pokrenule su akciju koloniziranja djece iz gladi pogođenih hrvatskih krajeva u područje Slavonije i Šrijema. O ovoj akciji dosad je pisano uglavnom s humanitarnog i karitativnog aspekta. Autori su ovim radom pokušali prikazati njezinu političku pozadinu, odnosno pokušali su pronaći političke motive pokretanja ove akcije. Pri izradi rada služili su se istupima hrvatskih političara u Hrvatskom saboru te člancima objavljivanim u hrvatskom tisku, osobito u službenom glasilu Središnjeg zemaljskog odbora, "Narodnoj zaštiti", u listu Stranke prava, takozvanih frankovaca, "Hrvatskoj", u listu Starčevićeve stranke prava, takozvanih milinovaca, "Hrvatskoj državi", u listu hrvatskog katoličkog seniorata, "Novinama", te u zbornicima Središnjeg zemaljskog odbora, "Spomenspisu na spasavanje istarske, dalmatinske i hercegovačke djece", objavljenom 1921. povodom obilježavanja akcije koloniziranja djece, te "Kako je osnovana i što je učinila Narodna zaštita 1914.–1924.", objavljenom 1925. povodom desetogodišnjice osnutka Središnjeg zemaljskog odbora.

Draženko TOMIĆ

FRA DIDAK BUNTIĆ – SUVREMENIK "KRŠĆANSKE OBITELJI"

Kršćanska obitelj jest časopis koji su izdavali i uređivali hercegovački franjevci u Mostaru od 1900. do 1920. i od 1938. do 1944. Fra Didak Buntić (1871.–1922.) u ovom je časopisu spomenut u 61 bibliografskoj jedinici i k tome osobno prikazan na 14 fotografija i ilustracija. Smisao ovoga rada jest učiniti presjek različitih izvješća u kojima se Buntić spominje, kako bismo pridonijeli osvjetljavanju njegova djelovanja u Hercegovini, ali i valorizaciji časopisa *Kršćanska obitelj*. Naglašeno je Buntićevo zalaganje ponajprije u osnivanju i unapređivanju pučkih škola kroz "analfabetske tečajeve" dok je obnašao službu ravnatelja franjevačke gimnazije u Širokom Brijegu (1911.–1919.), ali je ukazano i na daljnje aktivnosti koje je Hercegovačka franjevačka provincija poduzela na planu opismenjivanja krajem tridesetih godina prošlog stoljeća. Naglašavajući ovaj segment djelovanja, željela se istaknuti i odlučna uloga koju je *Kršćanska obitelj* kao glasnik hrvatskih seljačkih škola imala u opismenjivanju u Hercegovini. Istaknuto

je Buntićevo humanitarno djelovanje za Prvog svjetskog rata, napose zbrinjavanje djece u Slavoniju. Natuknute su i neke pojedinosti Buntićeva gospodarskog, graditeljskog i političkog zalaganja te djelovanja na čelu Hercegovačke franjevačke provincije u Mostaru (1919.–1922.).

Marinko ŠAKOTA

FRA DIDAK BUNTIĆ – PROSVJETITELJ HERCEGOVAČKOGA PUKA

Uz mnoge vrlo značajne aktivnosti, fra Didak Buntić poznat je i kao prosvjetitelj svoga naroda u Hercegovini. Fra Didakovo prosvjetiteljsko djelovanje obuhvaća prije svega njegov rad u gimnaziji u Širokom Brijegu, u kojoj je bio profesor, ravnatelj i odgojitelj gimnazijalaca. Međutim, njegovo djelo posebno vrijedno istraživanja i vrednovanja jest prosvjećivanje nepismenih u Hercegovini kroz tzv. “seljačke škole”, koje je osnovao 1910. godine u Širokom Brijegu. To su bile dobro organizirane škole učenja (ne samo čitanja i pisanja) i djelovale su po posebnoj, tzv. Didakovoj metodi, u razdoblju od 1910. do 1917. godine.

Fra Didakove škole izrasle su u pravi organizirani pokret gotovo cijelog hrvatskog naroda u Hercegovini, ali i izvan nje (u Bosni i nekim dijelovima Hrvatske). Taj je pokret bio prihvaćen, valoriziran i preporučivan od uprave Hercegovačke franjevačke provincije. Kroz te škole prošlo je, prema nekim podacima, više od 16.000 osoba razne životne dobi.

Fra Didakovo djelo prosvjećivanja nepismenih toliko je značajno da mu zbog toga dr. Iso Kršnjavi odaje veliko priznanje: “Vaši uspjesi na polju pučke prosvjete zaslužuju, da Vam se u nebu bilježe u velike knjige zasluga.” Fra Didakov angažman oko opismenjivanja nepismenih ostavilo je također snažan dojam na Ivu Dobržanskoga iz Sarajeva, te je ovaj zaključio: “Buntić je isto tako veliki junak na polju moderne kulture i prosvjetnog rada, kao što smo imali u prošlosti velikih i slavni junaka na maču i koplju.”

Iz ljubavi prema svome – tada vrlo nepismenom, siromašnom i u mnogim slučajevima obespravljenom – narodu, pokrenuo je fra Didak “seljačke škole” želeći taj narod prosvijetliti, odnosno opismeniti kako bi postao samosvjestan i sposoban za daljnje korake prema gospodarskom, političkom i svakom drugom razvoju. Fra Didakov životni slogan bio je, dakle: tek prosvijećen narod moći će postati i napredan narod!

Političko djelovanje hercegovačkog franjevca fra Didaka Buntića nužno je promatrati kroz prizmu različitih sociopolitičkih okvira u kojima je živio i djelovao. Već sama činjenica da je rođen 1871. godine, dakle u razdoblju osmanske vladavine, da se formirao i zrelo djelovao u doba austro-ugarske uprave u BiH, a da je preminuo 1922. godine, tj. za Kraljevine SHS, dovoljno jasno zrcali zamršenost vremenskog okvira u kojemu je bio protegnut njegov relativno kratak život. Njegova prisutnost na javnoj sceni pada, dakle, u razdoblje procesa profiliranja i uobličivanja kolektivnih identiteta na nacionalnoj osnovi u ovom dijelu Europe. Nakon inozemnog studija djelovao je isključivo u BiH, području koje je u to vrijeme u okviru Austro-Ugarske Monarhije prolazilo intenzivnu fazu kompleksnog procesa prelaska iz etnokonfesionalne u etnonacionalnu etapu. U takvim vremenima fra Didak se nameće kao jedan od posljednjih predstavnika onog, stoljećima formiranog franjevačkog naraštaja koji je svojom aktivnošću i svestranošću mogao obujmiti sve sfere vjerskog, političkog, kulturnog i socijalnog života. U radu se naglašuje osnovna karakteristika političkoga djelovanja fra Didaka Buntića, a to je da se ono ne može posve izolirati od njegovih pastoralnih, prosvjetnih, socijalnih i ostalih aktivnosti. Upravo ga je zauzetost za rješavanje pitanja koja su doticala njegovu zajednicu izbacila na površinu kao političara.

Osim ove, u radu se nadalje na poseban način tematizira i druga odrednica njegova političkog djelovanja, a to je njegovo političko-ideološko orijentiranje kroz burna vremena prvih dvadeset godina prošloga stoljeća. Osobita pozornost posvećuje se njegovu praktičnom političkom djelovanju u Hrvatskoj narodnoj zajednici i kasnije u Hrvatskoj pučkoj stranci, u kojoj je biran za narodnog zastupnika i začasnog predsjednika, a sve to uz goleme nutarnje borbe i krize.

Stipan TROGRIĆ

NACIONALNO-PREPORODNI RAD BISKUPA

JURJA DOBRILE I FRA DIDAKA BUNTIĆA – SLIČNOSTI I RAZLIKE

U radu se analiziraju sličnosti i razlike u nacionalno-preporodnom radu istarskog biskupa Jurja Dobrile i hercegovačkog franjevca fra Didaka Buntića na trima razinama: kulturno-prosvjetnoj, gospodarsko-socijalnoj

i nacionalno-političkoj u užem smislu, te koliko su sličnosti, odnosno razlike, uvjetovane društveno-političkim i nacionalno-vjerskim okvirom u kojem su djelovala ova dvojica preporoditelja, a koliko su plod njihovih osobnih karakternih osobina i položaja koji su zauzimali kao “službenici svetoga”. I površan uvid u to djelovanje ukazuje na brojne, sržne sličnosti, dok su razlike više plod taktike, procjene situacije i ocjene što se u danom trenutku može učiniti za osiromašen i obespravljen hrvatski puk u Istri i Hercegovini.

Robert JOLIĆ
FRA DIDAK BUNTIĆ I BROTNJO

Franjo Buntić (kasnije fra Didak) rodio se u selu Pa-
oči, župa Gradnici, u Brotnju (zapadna Hercegovina) 9.
listopada 1871. U radu je najprije donesen upis iz Matice
krštenih župe Brotnjo o njegovu rođenju i krštenju, po-
tom kratki podatak o njegovu krstitelju, fra Franji Dobre-
tiću, a potom fra Didakovo obiteljsko rodoslovno stablo.
Slijede podaci o njegovu djetinjstvu, koliko ih uopće ima
sačuvanih u izvorima i predajama, a posebno o “Franji-
noj kamenici”, koju je – prema predaji – svojom rukom
isklesao upravo mali Franjo. Dio fra Didakove obitelji u
ljetno je vrijeme boravio u duvanjskom kraju, u selu Lipi
i na Poljima, kamo su odlazili zbog ispasišta za stoku, ali
i zbog obrade zemlje. Jedan dio njegove obitelji ostao je
kasnije trajno u Lipi, gdje žive do danas. I mali je Fra-
njo, prema nekim podacima, ljeti dolazio u Duvno, gdje
je upoznao nekoga stražmeštra, austro-ugarskog policajca
u ondašnjem Županju. Taj ga je nagovarao da pođe u
kadetsku školu, što je mali Franjo primio s oduševljenjem,
jer se zanosio vojevanjem i viteštvom, budući da je često
slušao junačke pjesme. Međutim, njegova je majka odluč-
no bila protiv toga: svoga je sina željela vidjeti u habitu sv.
Franje. Franjin otac umro je kad je ovaj bio veoma malen,
pa ga nije ni upamtio. Čitati i pisati naučili su ga stričevi,
njih petorica, koji su svi bili pismeni, a možda i koji od
“lutajućih učitelja”. Nakon toga je kratko pohađao školu
u Gradnicima, gdje mu je učitelj bio Marko Selnik, koji
je na njega ostavio velik utjecaj. Potom je Franjo (1883.)
otišao na školovanje u samostan u Široki Brijeg.

Poslije, kao svećenik, profesor i provincijal, fra Di-
dak nije imao neke posebne veze s rodnim krajem, kao
primjerice sa Širokim Brijegom, gdje je proveo najveći dio
aktivnog svećeničkog i profesorskog života, ali nipošto
nije ni zaboravio Brotnjo. Tako je poznato da je oko 1900.
bio premještan za župnog pomoćnika u rodnu župu, ali je

na traženje ostalih profesora franjevacu ipak ostao u Širokom Brijegu i nastavio svoju profesorsku službu. Veoma se brinuo za uspjeh analfabetskih tečajeva u svome rodnom kraju te su po njegovoj metodi i uz njegovu financijsku pomoć opismenjene stotine, dapače tisuće nepismenih u broćanskom kraju. I prilikom spašavanja gladne djece tijekom Prvoga svjetskog rata (1917.) po fra Didakovu su zauzimanju spašena brojna djeca i iz njegova rodnoga kraja. Ono što je osobito važno u fra Didakovu djelovanju jest briga za ekonomski napredak hercegovačkog čovjeka. Prilikom jednog takvog pohoda rodnom Brotnju radi unapređenja životnih uvjeta (melioracija broćanskog polja), fra Didak je i umro u Čitluku, 3. veljače 1922. Njegovim je zauzimanjem Brotnju, između ostalog, 1914. dobilo brzojav. Još nije do kraja istražena fra Didakova uloga u dokidanju njegove rodne župe Gradnići (1918.). Fra Didak je tada bio direktor Franjevačke gimnazije u Širokom Brijegu, a već je sljedeće godine (1919.) bio izabran za provincijala hercegovačkih franjevaca, pa je sigurno i njegova zasluga da je već 1920. župa Gradnići, nakon pobune župljana, opet bila uspostavljena. Također je poznato da je fra Didak novčano pomagao obnovu i proširenje župne crkve u Gradničima, kao i da je darovao jedan vitraj za istu crkvu.

Fra Didakovo je tijelo 16 i pol godina počivalo na čitlučkom groblju Podadvor, a onda je svečano preneseno u Široki Brijeg (1938.) i pokopano u veličanstvenoj crkvi, gradnju koje je vodio upravo fra Didak. Neke ideje da se u Brotnju podignu spomen-obilježja u fra Didakovu čast (zavjetna crkva ili mauzolej) nisu uspjele, tako da su mu dostojna obilježja postavljena tek u najnovije vrijeme.

**Ante MARIĆ
FRA DIDAK BUNTIĆ UČITELJ,
PROFESOR I DIREKTOR VELIKE FRANJEVAČKE
KLASIČNE GIMNAZIJE U ŠIROKOM BRIJEGU**

Veliku pozornost svom odgojnom i školskom biću od samih svojih početaka pridaje Hercegovačka franjevačka provincija Uznesenja BDM sa sjedištem u Mostaru. Iz temelja izgrađuje svoje vlastito odgojno i školsko biće: u Širokom Brijegu – Franjevačku klasičnu gimnaziju s pravom javnost sa sjemeništem i konviktom za vanjske đake, u Humcu Novicijat i u Mostaru Franjevačku bogosloviju, prvu visokoškolsku ustanovu u gradu na Neretvi. Zadaću odgoja i školovanja svoga podmlatka i nepismenoga puka povjerava svojim istaknutim i provjerenim članovima. Jedan od najzaslužnijih za prosvjetno biće Provincije i Her-

cegovine uopće, svakako je fra Didak Buntić.

Profesor je klasičnih jezika, latinskoga i grčkoga, te njemačkoga. U Široki Brijeg u Uzgojni zavod – koji je tek započeo gimnazijski ustroj po svim propisima tada aktualnog srednjoškolskog programa – dolazi 1895. godine. Tu je učitelj i odgojitelj. Zajedno s drugim nastavnici pristupa mukotrpnj uspostavi svih osam gimnazijskih razreda prema svim tada valjanim propisima. Godine 1910. dolazi na vrlo odgovorno mjesto u ustroju provincijskoga života, za direktora Franjevačke klasične gimnazije s pravom javnosti u Širokom Brijegu. Kruna svih njegovih učiteljskih, profesorskih i direktorskih nastojanja jest prvi ispit zrelosti u širokobriješkoj gimnaziji s pravom javnosti. Na tom mjestu ostaje sve do 1919., kad su ga hercegovački franjevci izabrali za svoga provincijala.

Na temelju arhiva Provincije u Mostaru kroz sačuvane je dokumente prikazan njegov boravak i djelovanje u Franjevačkoj gimnaziji u Širokom Brijegu. U gimnaziji je podučavao i odgajao od 1895. do 1919. godine. Fra Didak je rođen 9. 10. 1871. a umro 3. 2. 1922. u 51. godini života, od kojih je kao učitelj, profesor i direktor gimnazije u Širokom Brijegu proveo 24 godine.

Ivan DUGANDŽIĆ
VJERNIČKO NADAHNUĆE
FRA DIDAKOVA KARITATIVNOG DJELOVANJA

Polazeći od svjedočanstva fra Didakovih suvremenika da je Novi zavjet čitao na grčkom izvorniku i da ga je znao gotovo naizust, autor pod tim vidikom istražuje fra Didakovu pisanu ostavštinu u traženju odgovora u čemu je fra Didak nalazio svoje vjerničko nadahnuće. U njegovim okružnicama, nagovorima i pismima otkriva mnoštvo citata, parafraziranja ili samo aluzija na određena svetopisamska mjesta. No još je zanimljivije da ta pisana riječ otkriva fra Didakov biblijski duh, njegovu biblijsku vjeru, odvažnost i postojanost. Posebice mnogo toga u njegovu ponašanju podsjeća na sv. Pavla, kojega više puta spominje poime, a jako često se poziva na brojna mjesta iz njegovih poslanica. Mnoge karakterne crte njegova lika mogu se usporediti s Pavlovim: sloboda i hrabrost, odlučnost i dosljednost, predanost u Božju providnost, spremnost na potpunu samozatajnost u službi Bogu i čovjeku. Fra Didakova veličina jest evanđeoska veličina u malenosti, u služenju drugima. Ljudi

su znali prepoznati njegovu nesebičnu zauzetost za siromašne i ugrožene i zato fra Didak nije imao neprijatelja, iako je znao nastupati vrlo odvažno i apelirati na savjest onih koji su odlučivali o sudbini naroda.

Stipe TADIĆ

FRA DIDAK BUNTIĆ – KARIZMA I/ILI INSTITUCIJA?!

U prvom dijelu rada govori se o sociološkom i teološkom razumijevanju karizme te o osobnim kvalitetama karizmatskog vođe, koji, preuzimajući vodeću ulogu u društvu u teškim, kriznim i nestabilnim društvenim okolnostima, mijenja dotadašnje konvencionalno ponašanje društva i traži nova rješenja i izlaze iz te vrlo teške društvene situacije. Karizmom obdareni pojedinci, odnosno posebno obdarene osobe, osobe iznimnih (nad)naravnih sposobnosti ključne su osobe koje u teškim i kriznim društvenim previranjima dolaze u prvi plan i postaju vođama naroda, nalaze nove putove u povijesnom bezizlazu. Te su osobe doista *proroci* svoga vremena. Temeljna pak obilježja proročkoga djelovanja *jesu odvažnost (hrabrost!), kritičnost (istinoljubivost!) i djelovanje za opće dobro.*

U drugom dijelu rada riječ je o liku, životu, radu i (karizmatsko-proročkom) djelovanju fra Didaka Buntića. U vrlo teškim povijesnim i društvenim okolnostima u Hercegovini u prva dva desetljeća XX. st., u vremenima teških društvenih previranja, kriza te godinama gladi (1916. i 1917.), ključna osoba bio je "*hercegovački Mojsije*", fra *Didak Buntić*. On se svojim iznimnim osobnim (proročkim) darovima, odvažnošću, hrabrošću, nesebičnim zalaganjem i zauzetošću za opće dobro stavio u službu milosrdne ljubavi služeći bližnjima, narodu i spašavajući od gladi iznemoglu djecu. Premda je bio pripadnikom institucija Katoličke crkve i franjevačkog reda, fra Didak Buntić je svojom zauzetošću za opće dobro, hrabrim preuzimanjem uloge vođe u kriznim i apokaliptičkim vremenima gladi, potpunom predanošću u službi naroda i neustrašivim zastupanjem njegovih interesa pred onima koji mu o sudbini odlučuju – sa socioreligijskoga zrenika gledano – pokazivao mnogobrojna obilježja karizmatskoga, *proročkoga* djelovanja.

Ivan LEUTAR

DJELATNA LJUBAV FRA DIDAKA BUNTIĆA

U današnjem svijetu globalizacije i ekonomije socijalni nauk Crkve postao je temeljni smjerokaz. Temeljni smjerokaz jest evanđelje i ljubav prema Bogu i bližnjemu.

To je bio i temeljni smjerokaz fra Didakova djelovanja. On je solidaran i zalaže se na različitim područjima: obitelj, gospodarstvo, školstvo, politika, briga za osjetljive i siromašne skupine u Hercegovini, osobito djecu.

Prvi dio članka bavi se analizom milosrđa iz nekoliko aspekata: svakodnevnim značenjem riječi milosrđe, kršćanskim milosrđem u okviru prisposode o milosrdnom Samarijancu, teologijom milosrđa i ljubavi te, konkretno, kršćanskim djelima milosrđa.

Dalje se u članku analizira redovnički identitet fra Didaka Buntića i njegova djelatna ljubav u postojećim društvenim prilikama. Tako se ističe da je njegov identitet bio upravo milosrdna ljubav u izgradnji civilizacije ljubavi, koja se očitovala na više načina: ulaganjem u mlade i obrazovanje, iskorjenjivanjem nepismenosti, ljubavlju i očinskom brigom za mladu subraću u zajednici, zauzimanjem za potrebite kod lokalnih i državnih vlasti, borbom s uzrocima gladi i borbom za konkretno preživljavanje stanovništva, upućivanjem u korištenje vlastitih resursa i izgradnjom infrastrukture u Hercegovini, borbom za dostojanstvo socijalno osjetljivih skupina stanovništva, kao što su vojnici i djeca. Djela milosrđa kao izvor kršćanskog djelovanja bili su glavni smjerokazi u životu i djelovanju fra Didaka Buntića.

U zaključku se ističe da je Didakovo poslanje bilo karizmatičko poslanje za Crkvu i društvo u teškim životnim prilikama. Njegova osobnost svjedoči vjeru i intenzivan duhovni život te lik i karizmu franjevcu izraženu kroz djelatnu ljubav na različite načine.

Šimun Šito ĆORIĆ
INTRAPSIHIČKI SVIJET FRA DIDAKA BUNTIĆA
U SVJETLU NJEGOVIH ISTAKNUTIH VRIJEDNOSTI
Psihohistorijski pristup

Ovdje se usuđujemo donijeti uvodni prilog o intrapsihičkom svijetu fra Didaka Buntića, i to onakvom kakav se očitovao u njegovu ponašanju i zauzimanju za vrijednosti u svom govoru i djelovanju.

Pri tome se u osnovici koristimo psihohistorijskim pristupom, a u poznatom stilu utemeljitelja ego-psihologije, Erika H. Eriksona, koji je upravo na taj način autentično proučavao neke značajne povijesne ličnosti, to jest na temelju njihovih osobnih spisa i životopisa.

Koliko god pisana riječ jedne osobe ili drugih o njoj, ne mogu biti interpretirane sa stopostotnom ispravnošću te koliko god ni psihohistoričar ne može uvijek izbjeći pre-

drasude, ipak se time može značajno osvijetliti unutarnji svijet i djelovanje takvih osoba.

Na temelju fra Didakovih riječi i djela te brojnih spisa drugih o njima, ovaj prilog kuša gore rečenim psihohistorijskim pristupom pokazati da je unutarnji fra Didakov svijet oblikovao neobično veliki niz istaknutih vrijednosti u njegovu govoru i djelovanju.

Na kraju donosimo i dvije napomene: prva je “O negativnim pisanim reakcijama na fra Didaka Buntića”, a druga “O utjecaju okolinskih faktora na ličnost fra Didaka Buntića”. Prilog zaključujemo obrazloženom tvrdnjom da fra Didak Buntić – posebice u usporedbi s drugim blaženima i svetima u Crkvi – zaslužuje da se i za njega barem otvori *causa*.

Katica KNEZOVIĆ

KAKO VJERUJEMO, ONAKO I DJELUJEMO

Usporednice franjevačke karizme služenja siromasima u životu i djelu fra Didaka Buntića i

bl. Marije Propetoga Isusa Petković

Bl. Marija Propetoga Isusa Petković (1892.–1966.), utemeljiteljica izvorno hrvatske Družbe Kćeri Milosrđa, trećega samostanskog reda sv. Franje u Blatu na Korčuli i fra Didak Buntić (1871.–1922.), član Hercegovačke franjevačke provincije Uznesenja Blažene Djevice Marije sa sjedištem u Mostaru, jedno su vrijeme bili suvremenici i oboje su, svatko na svoj način, zauzeto živjeli svoju redovničku karizmu franjevačkog služenja siromasima i potrebitima.

U njihovu su podneblju ljudi osiromašili i zapali u glad i krajnju bijedu ponajviše zbog Prvoga svjetskog rata, prirodnih katastrofa, gospodarskoga sloma i epidemije “španjolice”. Dok je fra Didak vodio djecu na dohranu u Slavoniju i Baranju a prosio kruha za one ostale kod kuće (1917.–1918.), s. Marija Propetoga nekoliko godina potom obilazi u više navrata tu žitnicu, prikupljajući, kao milostinjku, kruha i ruha za osiromašeno i izgladnjelo Blato, a pri raznim vladinim tijelima traži svaku pomoć za sirotište i pučku kuhinju. Oboje su, svatko na svoj način, prepoznali čovjeka u potrebi i djelovali prema sposobnostima koje im je Bog dao. Kao preteče Drugoga vatikanskog koncila (1962.–1965.) djelovali su u njegovu duhu u Crkvi i društvu. Domišljatom ljubavlju služili su čovjeku potrebniku u sirotištima, bolnicama, misijama, odgoju i obrazovanju, politici... – gdje god se moglo što god učiniti za preživljavanje i osiguravanje bolje budućnosti svojih sunarodnjaka.

Svojim životom bili su i ostali uzor vjerničkoga življenja evanđeoskih kreposti – što je Crkva prepoznala i potvrdila proglašivši Mariju Propetoga blaženom 6. lipnja 2003. u Dubrovniku, a za fra Didaka su započete pripreme radnje za otvaranje propisanoga procesa za kanonizaciju.

Ante SEKULIĆ

DUHOVNOST I DOBROTA FRA DIDAKA BUNTIĆA

Hercegovački franjevac fra Didak Buntić proživio je svoj životni tijek na prijelazu XIX. i XX. stoljeća, u europskim lomovima i krvavim obračunima, u hercegovačkim vjerskim i društvenim mijenama. Milost vjere i dar krštenja primio je Franjo Buntić u roditeljskom domu i njegovu ozračju. Na tlu svoga krševita zavičaja živio je sve do izbora svoga životnoga zvanja. Životni pak poziv mladoga Franje nadahnut je i prožet franjevaštvom – od novaštva fra Didaka do poglavarske službe redodržavnika u stoljetnoj hercegovačkoj redovničkoj pokrajini. Bez duboke vjere i vjernosti Bogu i redovničkim idealima ne bi bilo moguće u relativno kratkom životu i zamršenim pogibeljnim prilikama učiniti išta dobrog, a nekmoli ostaviti Crkvi i narodu toliko gorljivosti i zauzetosti za druge, poglavito za hercegovačke sunarodnjake, za kamenu našu zemlju na kojoj žive ljudi stameni i odlučni.

Korijeni dobrote fra Didakove u njegovoj su vjeri i službi Gospodinu, koji ravna Zemljom i svim ljudima, u njegovoj temeljitoj izobrazbi i redovničkom životu. Mir i dobro pretočio je fra Didak u zbiljsku zauzetost šireći među sunarodnjacima pismenost, poučavajući puk osobno i dobrim štivom, dobrom knjigom. Duboko je vjerovao da se tako sustavno i postojano, na takav način i takvim sredstvima, bori za opstanak i slobodu svoga naroda. Gimnazija i velebna crkva u Širokom Brijegu spomen su narodu i Dobroti od koje je fra Didak primao nadahnuće i okrepu za svoj rad. Za izglednjeli puk i siročad nije bilo teško pisati, moliti. Išao je u bečki carski dvor prositi kruha, u Beograd tražiti slobodu za Hrvatsku, za svoju zavičajnu Hercegovinu. Plemenit, i po duhovnoj izgrađenosti neumoran u radu, zaustavio se zauvijek početkom 1922. i pošao u naručje Dobroti, jamačno umoran više od rada nego od bolesti.

Život svakoga kršćanina shvaćen kao teološko mjesto, susrećište Boga i čovjeka, a osobito život svećenika, redovnika, jest odgovor na Kristov poziv na savršenstvo (usp. Mt 5, 48). Drugi vatikanski sabor to je suvremenom čovjeku pojasnio riječima: “Svi su pozvani na svetost” (LG, 40).

Proučavanje dokumenata i životopisa o fra Didaku Buntiću svojstveni je izazov za hrvatsku hagiografiju. Taj je izazov još aktualniji pri spoznaji da je on kršćanske vrednote živio u multikulturalnom i multireligioznom okruženju, zbog čega su one imale i evangelizacijsko značenje. Naime, dok je to inovjercima pružalo izvorno kršćansko svjedočanstvo, dotle je u “vjeri otaca” utvrđivalo katolički živalj.

Budući da je u javnosti osobita pozornost u prikazivanju osobe i rada fra Didaka Buntića bila usmjerena na njegov karitativni rad u opismenjivanju ljudi i spašavanju gladnih, osobito djece, to mi se činilo temeljnim istražiti kakav su odjek u njegovu životu imale Isusove riječi: “Što imate, dajte” (usp. Mt 14, 16; Lk 12, 33) te kako je Isusov poziv na savršenstvo ostvario ovaj čovjek, koji je, prema općemu mnijenju, bio snažne duhovne energije, vjeran poslanju franjevačkih smjernica i evandeoskom idealu.

Osobita je pak pozornost u istraživanju dana proučavanju onih značajki duhovne baštine fra Didaka Buntića u kojima se prepoznaje izvorno evandeosko svjedočanstvo, a prepoznato je u “glasu svetosti”. Ono je prvotno mjerilo za prosudbu kršćanske svetosti koje je u skladu s kanonskim odredbama Katoličke crkve za proglašenje blaženim i svetim i na temelju kojeg se donosi odluka da jedan njezin član bude uzdignut na čast oltara. Stoga je ovdašnje istraživanje imalo na umu crkvene odredbe koje su se oblikovale tijekom povijesti i najnoviju uputu “Sanctorum Mater” (2008.) o pokretanju postupka za proglašenje svetim te mogući odgovor na upit je li takav postupak moguć i za fra Didaka Buntića?